

Pannonismus Slavonico -Germanicus

Othmar Feyl „Beiträge zur Geschichte der slawischen Verbindungen und internationalen Kontakte der Universität Jena“ c. könyvének (Jena 1960) műmellékletein (Abb. 4—6) a revali Johannes Schwabe teológiai disszertációjának (Цурковъ [!] Московскій) sive dissertatio theologica de religione ritibusque ecclesiasticis Moscovitarum . . . , Jenae, Anno M. DC. LXV) címlapját és a szerzőnek szerencsét kívánó versek gyűjteményét láthatjuk. A svéd állampolgársággal bíró revali lelkész dolgozata, amely teológiai szempontból bírálta a görögkeleti egyházat, némi politikai jelentőséggel is bír, amennyiben az orosz delegátusok 1676-ban, a niehusei tárgyalásokon többek között erre hivatkoztak, mint Svédország oroszellenességének bizonyítékára. (L. Feyl, 11. l.)

De minket most magánál a disszertációnál jobban érdekelnek azok az alkalmi versek, amelyeknek szerzői — Jena kelet-európai növendékei „Moszkvától a Baltikumon át le egészen Erdélyig” — a disszertáció elején és végén — Feyl többször megismételt kifejezése szerint — „mintegy légyottra találkoztak össze.” (10. l.: „Die Gratulationen . . . sind eine Art Stelldichein der osteuropäischen Studierenden Jenas von Moskau über das Baltikum bis Siebenbürgen”, vö. a 240. és a 246. lappal is.) Ez annyit jelent, hogy a holsteini Trogillus Arnkiell jól esztergályozott latin hexameterai és egy másik tanulótárs barátságának német nyelvű megnyilatkozása között sorra ott találjuk a besztercebányai Timotheus Hillarius Binnerus „Pannonismus”-át, Andreas Bognerus brassói fi (Coronâ-Transsylvania) ügyes latin distichonát és a magát ugyancsak „Hungarus”-nak valló Johannes Schleinerus „Slavonicum poematum”-át, vagyis dőcögő bibliai-szlovák rigmusait (Feyl, 11. l.: „ein Gelegenheitsgedicht . . . in unbeholfener bibeltschechischer Sprache”).

Binner „paunoni” verselményét betűhív másolatban közöljük:

„Azmint Kerteß fából, oßtán
Gyümölcz soka fogadik,
mid n őket gyakorlik
acképpen forgalmatoßan
Igyekezð; Czelekbük
mikor mivatal, fogadik.
annakokáért, teneket,
Eløtt munka, tutalom
az Apollo (jól tudom)
agydni fog; tul Czac Keresked.

Praest. Dn. Autori Pannonismo hoc
qualitercunque velificare voluit
TIMOTHEUS HILLARIUS BINNERUS
Neusoliensis Hungarus.”

Hát ez mi? — kérdezhetné a gyanútlan olvasó. Ha más nem, a rímek szembetűnő elhelyezése (abbabcedde) arra mutat, hogy írója szándéka szerint vers, a helytel-közzel megfejtethető szöveg pedig arra, hogy magyar vers. Annak előrebocsátásával, hogy más talán elfogadhatóbb értelmet csíhol ki belőle, megpróbáljuk érthető nyelvre fordítani: „Amint kerti fából aztán (később) gyümölcs soka fogamzik (ered, nő, fejlődik), midőn (ha) őket (ti. a fákat) gyakorolják (? ápolják, gondozzák), akképpen cselekszik a szorgalmasan igyekező, mikor hivatalt fogad. Annak okáért teneket munkáért — jól tudom — jutalmat fog adni Apollo: te csak kereskedj (? keressed?).”

A magyar költészet kincsesházát átirási kísérletünkkel sem tettük sokkal gazdagabbá. De maga a jelenség akkor is érdekes. „Binner Hilár Ernő szepesszombati lelkész” nevével

eddig csak Szabó Károly rövid felsorolásában (RMK III. 1, 521. l.) találkoztunk; Klesch Dániel 1648-ban többek között neki ajánlotta wittenbergi disszertációját (RMK III. 1716). Akár egy család tagja a két Binner, akár nem, a jeni „vers” besztercebányai szerzője magyar nyelvű üdvözléssel akarta teljesebbé tenni a társa tiszteletére összegyűjtött nemzetközi gratulációkat, Jena XVII. századi kapcsolatainak ezt az érdekes dokumentumát. Az aztán már más kérdés, hogy tudott-e eléggé magyarul. Valamennyire tudhatott, de — ha filológiai érzékünk nem csal, — inkább csak szótár igénybevételével. Még a német nyomdász érthető és megbocsátható tévedésein kívül is marad néhány olyan csodabogár, amit csak a „költő” szótározásával magyarázhatunk. Például azt, hogy „teneked előtt munka jutalom az Apollo adni fog”, csak úgy értelmezhetjük, hogy a jól ismert vergiliusi sorok (Georg. IV. 6—7:

in tenui labor, at tenuis non gloria, si quem
numina laeva sinunt auditque vocatus Apollo)

alapeszmejét (pro labore non tenuis gloria, haud vile praemium contingit) Binner szavanként „fordította” magyarra: „pro” a. m. „előtt”, „labor” a. m. „munka” stb., és ha a latin „praemium” tárgyesete ugyancsak „praemium”, miért ne lehetne a magyar *jutalomé* vagy *hivatalé* is változatlanul „jutalom”, ill. „hivatal”?.

Binner magyar versének kiadásánál többet jelenthet az a (különben nem új) felismerés, hogy a XVI—XVIII. század külföldi disszertációinak mellékszereplőit, a dolgozatokhoz csatolt üdvözlőiratok szerzőinek magyar vonatkozásait érdemes volna alaposabban és rendszeresebben megvizsgálni.

Borzsák István

Petőfi és a magyar földmunkásmozgalom

Igen hálás feladat lenne irodalomtörténészeink számára Petőfi tiszteletét és forradalmasító szerepét megvizsgálni a magyar munkásmozgalomban. Idősebb munkások, gyűjtéseink során sokat beszéltek erről. A Népszava és az egyéb földmunkás naptárakban számos Petőfi verset találunk már a múlt század végétől, amikor ezek a mozgalmak erősödni kezdtek. Azt is tudjuk, hogy a költő szobrát, politikai demonstrációként számos alkalommal megkoszorúzták a munkások, és halála napját is minden évben megünnepezték. Úgy lehetne mondani, a költő ott volt az első sorokban, a harcoló munkások között, és azok hősi életéből, forradalmi verseiből bátorodtak fel — számos esetben a véres zendülésig...

Így a Viharsarokban, Hódmezővásárhelyen a 90-es évek elején már szervezkedni kezdtek a földmunkások. Rövidesen hivatott vezérüket is megtalálták Szántó Kovács János személyében. Szántó Kovács működése, forradalmi szereplése közismert, nem is ezzel kívánunk foglalkozni, de egy idős földmunkás kéziratban levő visszaemlékezéseiben érdeklődésre számot tartó adatokat találtunk címado gondolatunkkal kapcsolatban.

Szántó Kovács életét kutatva találtam rá a kéziraatra a Párttörténeti Intézet Archivumában. (PI A. Gy. 1953—162. sz. alatt.) A kézirat szerzője ifj. Nagy Sándor, hódmezővásárhelyi földmunkás, Szántó Kovács kortársa. Idézendő kéziratában elmondja egy 1894. január 30-i tisztújító közgyűlés történetét, melyen Szántó Kovács Petőfit állítja a forradalmi földmunkások elé példaképül. A vásárhelyi földmunkás egyesület egy Petőfi képet vásárolt az egyesület díszítéseképpen. Ezt avatták fel az említett gyűlésen.

Szántó Kovács beszéde és verse Petőfiről:

„Szántó: [Üdvözlő szavak után] — Tanuljunk és tovább vegyük föl a harcot a vérszopókkal, (Éljen!) és az ingyenélő naplopókkal. Mert minekünk a burzsoát meg kell törnünk, csak úgy haladhatunk tovább. Mert amíg a vérszopók bennünket kizsákmányolnak, addig mi mindig ilyen szegény koldusok maradunk.

Hanem arra kell törekednünk, kedves elvtársaim, hogy csak mindig előre és tanuljunk és mikor elég erőseknek érezzük magunkat, úgy le fogunk csapni, mint az istennyila az égből... Mert a gaznak pusztulnia kell, mink nem fogunk herét nevelni (le velük!) és azokat hízlatni. Hanem ők is fogják meg a munka végét és dolgozzanak, mert aki nem dolgozik, az ne is egyék! (Úgy van!)